VACUNA CONTRA LA INCULTURA CIENTÍFICA

FUGIR DE LES TENEBRES

Ciència i ciutadania després del coronavirus

CRISTINA JUNYENT

Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2022. 234 pàgines.

En la història recent no deuen haver coincidit, de manera tan acusada, la confiança absoluta en la ciència, i en els científics i en les seves possibilitats i, al mateix temps, una crítica ferotge cap aquesta per les seves grans limitacions o pels interessos ocults que pugui tenir. La pandèmia de la COVID-19 ha generat aquest fet, que probablement es va produir en altres èpoques, però que resulta més difícil de comprendre en ple segle XXI. Des de gener del 2020, d'una banda hem observat la fe en la ciència, que permetria acabar amb l'amenaça del SARS-CoV-2 o, almenys, amb els seus efectes més greus. Fins i tot, en certs moment, se li exigien solucions i despertava sorpresa que encara no se n'haguessin trobat. De l'altra, hem vist la negació de la mateixa existència del virus o la difusió de greus efectes secundaris mai demostrats de les vacunes, juntament amb els dubtes sobre l'honestedat dels científics.

Vèncer les tenebres, de la biòloga Cristina Junyent, comença precisament recordant que els resultats positius de la primera vacuna contra la COVID-19 van ser la primera bona notícia «després de mesos de confinament». Amb la pandèmia, molta gent ha après coses que no sabia i paraules que no havia sentit mai i això ha estat, almenys, un efecte secundari positiu en un període tan tràgic. Però, a més, què ha après la gent sobre com es fa la ciència? I com és que han tingut tant de predicament les teories més peregrines i els rumors més absurds?

L'objectiu d'aquest llibre, diu l'autora, és proporcionar pensament crític informat i destensar, i potser millorar, el debat social. I per fer-ho, la primera part, «Personatges i lligams» està dedicada a explicar com funciona la ciència, les seves llums i ombres, les seves grandeses i les seves misèries. Tracta molts temes que van des d'una pregunta tan genèrica com «què és això que anomenem ciència» a aspectes molt concrets i pràctics, com la revisió d'articles científics o els conflictes d'interès. Es tracta de textos breus dedicats a cada tema i per això el lector no es perdrà en explicacions llargues i pesades. Potser en alguns passatges, com ara la descripció del teixit científic, l'exhaustivitat de l'exposició dels diversos agents pot avorrir una mica, però té el valor d'intentar no oblidar ningú.

Als que viuen immersos en el món de la ciència aquesta part probablement no els dirà gaire res de nou, si bé sempre hi ha alguna dada o alguna anècdota que no coneixíem o un argument que no se'ns havia acudit. Però és molt important per al públic general, que potser no entengué que no aparegués de seguida un remei contra el virus o, al contrari, que se sorprengué que sorgissin tan ràpid diverses vacunes, cosa que li generava certa desconfiança –deixem de banda els que han difós mentides, de forma voluntària o involuntària–. Comprendre la ciència no és només saber definir un anticòs o entendre la diferència entre bacteri i virus. Comprendre la ciència és conèixer, si més no de manera bàsica, com es fa, com no s'ha de fer, qui la fa, per què es fa. Sense oblidar les coses que grinyolen, però també sense crítiques exagerades.

Un exemple: com explica Junyent, la que fou candidata a la vicepresidència dels Estats Units, Sarah Palin considerava absurd invertir en recerques sobre el peix zebra o el cuc *Caenorhabditis elegans*. Sovint costa explicar el valor d'aquestes recerques als que sempre pregunten per a què serveix determinat estudi –i després es queixen que la ciència és massa utilitarista– o si portarà aplicacions immediates. Per això cal explicar què es desprèn d'aquestes investigacions. O bé, explicar que sense molts anys de feina bàsica no haurien sorgit tan de pressa les vacunes basades en l'RNAm.

La segona part porta com a títol genèric «Llum en la foscor» i entra més en el debat social. Parla de pseudociències i analitza com és possible que encara tinguin notorietat. I exposa grans reptes, com el canvi climàtic o fins i tot la probablement inevitable pròxima pandèmia. Però, quan fa això, Junyent no parla només de ciència, perquè aquesta no és una activitat aïllada, sinó que es genera en una societat determinada i amb uns condicionants. Per tant, ha de prestar atenció a aspectes com els desequilibris socials i les discriminacions. Així, ens parla de tecnofòbia, però també de tecnolatria –sempre de forma breu.

«Comprendre la ciència és conèixer, si més no de manera bàsica, com es fa, com no s'ha de fer, qui la fa, i per què es fa»

El subtítol del llibre és «Ciència i ciutadania després del coronavirus». Mostra així la voluntat de no parlar només de ciència, sinó també d'aquells a qui es deu i que han d'intervenir en el debat. I que ho han de fer amb uns criteris mínims, com els que aquest llibre intenta proporcionar. La seva publicació coincideix amb un nou currículum en què les úniques dues hores de ciència obligatòries per a tots els que fan batxillerat han quedat esborrades, sense que els que han alçat una veu indignada contra la suposada eliminació de la Filosofia hagin dit res –en els batxillerats ja no hi haurà cap assignatura de ciències comuna, però sí Filosofia i Història de la Filosofia per a tothom–. Amb aquests plantejaments, com podem esperar que la ciutadania assoleixi uns mínims coneixements i criteris científics? Llibres com aquest poden ajudar a disminuir el desequilibri, tot i que han de lluitar contra la preeminència de les visions limitades, curtterministes, sensacionalistes, frívoles o interessades.

XAVIER DURAN. TV3 (Sant Joan Despí).